*No parlaré d'arquitectura, 45_* **Som nosaltres. Però qui som nosaltres? 1_2**

(article en dos parts sobre La Borda, un edifici d'habitatge obra de la cooperativa d'arquitectes La Col)

Bona part de la història urbana de l'àrea de Barcelona(1) als segles XIX i XX està lligada a enormes fàbriques tèxtils que consumien una extensió considerable de sòl i molta mà d'obra aglutinant al seu voltant barris que eren, de fet, ciutats en miniatura alimentades per una mena de monocultiu econòmic sense el qual era complicat que funcionés tota la infraestructura de serveis. La ciutat va anar creixent, es va enfortir i finalment va ser capaç de digerir aquests barris sense fer-los perdre la seva identitat. La història d'aquests barris és una història de supervivència, de lluita col·lectiva, de suma de decisions de petita escala que acaben conformant una nova economia quan el suport principal (la fàbrica) ha marxat. Aquest procés reclama una actitud activa i constant. Si el col·lectiu es relaxa el barri es degrada d'una manera bastant ràpida.

La fàbrica de Can Batlló va ser clau per al desenvolupament del barri de la Bordeta, al sud de Sants. Una intensa lluita veïnal va possibilitar que part de la fàbrica, mai enderrocada, s'hagi convertit en allò que el barri necessita: una de les seves naus, el Bloc 11, que funciona com un centre cívic autogestionat, conté una biblioteca popular (popular de debò, amb un fons gens menyspreable de llibres cedits pels ciutadans), un bar que es fabrica la seva pròpia cervesa, sales d'assaig, un rocòdrom, un auditori i molt espai polivalent per a qui el necessiti. S'estan preparant un viver d'empreses, Coòpolis, i una interessant escola també autogestionada, l'Escola Arcàdia, que de ben segur constituirà una de les joies de la corona de tota la intervenció. La gènesi d'aquesta lluita és un allunyament de les institucions tan representatiu com real que va portar al barri a empoderar-se i reclamar el que era seu d'una manera exemplar. El Can Batlló veïnal és, en suma, un exemple d'arquitectura incremental on cada element, cada projecte, s'ha hagut de lluitar intensament, sotmès a processos de reflexió que els enriqueixen. El seu èxit es deu a la generositat del col·lectiu, que ha entès que l'abast de la intervenció havia d'ultrapassar la ciutadania organitzada per incloure també aquests altres veïns amb una actitud més passiva. Això ha estat possible perquè la primera i més generosa decisió presa al lloc (una decisió urbanística en tota regla) va ser enderrocar-ne la tanca. Els passatges entre fàbriques han quedat convertits en carrers per a vianants que s'han infiltrat com un *bypass* entre la trama de carrers principal del barri, estrets i massa castigats per un trànsit d'automòbils excessiu. Sumeu això a una segona decisió de convertir el cor de la intervenció en un parc i tindreu el

lloc més agradable de tot el barri. No s'ha de pertànyer a la comunitat de Can Batlló per a gaudir de Can Batlló. N'hi ha prou amb caminar-lo sense necessitat de treure's les mans de la butxaca.

Aquests dies s'ha acabat una peça fonamental per al funcionament d'aquest conjunt, una peça que culmina la vella reivindicació cívica de tenir habitants permanents al recinte. La peça té nom: La Borda(2), i programa: habitatge cooperatiu en cessió d'ús. L'edifici és, doncs, propietat de la cooperativa d'habitants, fet que, com veurem, no és menor per al seu funcionament. Però no ens precipitem.

La Borda no és el primer edifici d'habitatge públic promogut a Can Batlló, però presenta respecte d'ells unes diferències de concepció tan fonamentals que bé podríem entendre'l d'aquesta manera. Fins ara la pràctica totalitat de l'habitatge públic promogut a Barcelona s'ha preocupat exclusivament de la cèl·lula individual, promovent edificis que són la suma d'habitatges aglutinats en un mateix volum compacte. Aquest model s'ha, i s'està, replicant acríticament, irreflexivament, fins a l'extrem que s'ha oblidat que l'habitatge públic és una de les armes de transformació social més poderoses que existeixen per la seva capacitat de crear una gran riquesa d'espais públics. La Borda ha estat concebuda exactament per a això. I és aquest el moment de retre un petit homenatge als arquitectes de l'edifici: L'estudi La Col, organitzats com a cooperativa. Ja fa uns anyets que els conec i admiro per la seva versió de la recuperació cívica de la figura de l'arquitecte. Sempre recordaré el primer contacte casual amb alguns dels seus membres en una xerrada on la seva intervenció va versar sobre assegurances, lleis, normatives, gestió. La Col té un discurs que va directe a l'arrel del problema: l'actuació de l'arquitecte entesa des de la radicalitat que significa, literalment, abordar un problema d'arrel. L'arrel de l'arquitectura no és formal, és organitzativa. No és estructural, és infraestructural. La gestió i la coordinació són claus. Qualsevol arquitecte projecta com el que es considera: com un decorador, com un sastre que es limita a vestir amb una façana maca una forma prefixada que assimila acríticament, com un diletant, com un escultor, com un aristòcrata o com un resistent. Els de La Col han escollit projectar com ciutadans responsables. Ciutadans en el sentit més ampli del terme. La Borda és un exemple perfecte d'aquesta manera d'operar. Probablement el més perfecte. Probablement perquè és l'últim. Per ara.

S'acostuma a parlar de la Borda com d'un exemple de participació. Cert, però la cosa va més enllà. Primer perquè la principal grandesa d'aquest edifici és la seva capacitat de sortir d'ell mateix. De ser part d'alguna cosa més gran. La Borda és una peça de Can Batlló amb un rol urbà determinant. La Borda funciona fins i tot tancada des del moment en que l'edifici acomoda en la seva volumetria un passatge de nova

creació que prolonga el carrer de Toledo fins al parc central de Can Batlló, passatge inscrit en la millor tradició d'edificis-passatge com l'espai Lira de Ripoll o, a menor escala (per connectar el carrer amb un pati interior), el Centre Cultural Teresa Pàmies de l'Eixample, tots dos glossats en aquesta columna, edificis entesos com construccions que abans que res es deuen al seu entorn i el milloren amb la seva sola presència. La Borda, doncs, és un edifici d'habitatge públic en tota l'extensió de la paraula, un edifici no entès, com ja he esmentat, com la suma del número d'habitatges que la normativa deixa posar en una parcel·la, sinó com una entitat única amb capacitat per a establir relacions amb el seu entorn i millorar-lo des de la seva globalitat. Un edifici que es deu al bé comú i el fa compatible amb el seu ús residencial. És per això que no rep el nom d'edifici d'habitatges. Rep el nom de La Borda.

La setmana que ve el recorrerem per dins.

(foto: Jaume Prat)

(**1**) *Per àrea de Barcelona al segle XIX entenc la ciutat encara emmurallada i els pobles satèl·lit que van créixer a la seva perifèria per absorbir-ne l'excés de població, una corona que orbitava la ciutat a la famosa distància d'una milla, l'abast d'un canó de gran calibre a mitjans del segle XVIII. Aquests pobles van incorporar-se al terme de Barcelona entre finals del XIX i el primer quart del segle XX.*

(**2**) *Recordant els orígens del nom del barri, la Bordeta, una al·lusió probable al fet que el barri va créixer adossat al perímetre de la fàbrica. Una borda és, també, una construcció residencial depenent d'una masia habitada per pagesos. El nom, doncs, està molt ben triat: una borda és un instrument de control del territori.*